Een tweede adem voor de sociaal-democratie?

Gaston Vandewalle
Professor Emeritus, Universiteit Gent

Overal in Europa streven sociaal-democraten dezelfde doelstellingen na: de werkloosheid verminderen en de sociale zekerheid vrijwaren. Allemaal roeien ze in eigen land met de riemen die ze hebben. Om betere resultaten te boeken, is immers een geconcerteerd Europees beleid nodig. Maar zover zijn we nog lang niet. Gaston Vandewalle geeft een overzicht van de hinderpalen die de totstandkoming van zo'n beleid in de weg staan.

Na de verkiezingsoverwinningen van sociaal-democratische partijen in Groot-Brittannië, Frankrijk, Nederland, Zweden en Duitsland worden 13 van de 15 lidstaten van de Europese Unie door linkse centrumregeringen bestuurd. Al deze regeringen streven min of meer dezelfde doeleinden na. Ze trachten de meestal hoge werkloosheid (slechts in Groot-Brittannië, Nederland en Oostenrijk is minder dan 7% van de actieve bevolking werkloos) te verlagen, te grote sociale ongelijkheden te milderen en de gulle socialezekerheidssystemen in stand te houden.

Het is moeilijk die objectieven te verwezenlijken zonder de druk van belastingen en sociale lasten op de bedrijven te verhogen. Een verhoging van die druk kan leiden tot delocalisaties naar de lidstaten waar de belastingdruk en de sociale lasten het laagst zijn. Vandaar de noodzaak om een gecoördineerd beleid te voeren, zodat bedrijfsleiders hun verplichtingen niet kunnen ontlopen door hun onderneming te delocaliseren.

De realisatie van zo'n beleid botst evenwel op hinderpalen. Sommige hiervan spruiten voort uit de voorschriften van het Verdrag van Rome, zoals gewijzigd door het Verdrag van Maastricht. Andere vinden hun oorsprong in verbintenissen ten opzichte van derde landen in het kader van de vroegere GATT, nu Wereldhandelsorganisatie (WHO). Uiteindelijk wordt het tot stand komen van zo'n gemeenschappelijk beleid ook bemoeilijkt door de verschillende materiële belangen van de lidstaten en de daarmee nauw verband houdende politieke doelstellingen van de sociaal-democratische partijen.

Europese belemmeringen

De werking van de vrije markt in de Europese Unie, gekoppeld aan een snelle technologische vooruitgang en een globalisering van de wereldeconomie, heeft in de meeste lidstaten geleid tot een grote werkloosheid en een toenemende economische ongelijkheid. Om hun sociale doeleinden te verwezenlijken zijn de sociaal-democratische partijen dus verplicht de voorschriften van het verdrag zo aan te passen dat zij een beleid kunnen voeren om de werkloosheid en de ongelijkheid te verlagen. Dit is evenwel geen gemakkelijke taak, want voor een grondige wijziging van de artikelen van het verdrag is eenparigheid nodig.

In de Raad van Ministers, die binnen de grenzen gesteld door het verdrag alle besluiten neemt, wordt volgens artikel 205 bij volstrekte meerderheid van stemmen beslist, voor zover niet anders is bepaald. Eenparigheid is volgens artikel 175 lid 2 vereist voor besluiten van in hoofdzaak fiscale aard, maatregelen betreffende de ruimtelijke ordening en bodembestemming en maatregelen die van aanzienlijke invloed zijn op de keuze van een lidstaat tussen verschillende energiebronnen en op de algemene structuur van de energievoorziening[1]. Eenparigheid is volgens art.137 lid 3 ook vereist voor besluiten inzake de sociale zekerheid en werkgelegenheidsmaat-

regelen[2]. Beide artikelen maken het bijna onmogelijk de arbeidsvoorwaarden in de lidstaten zo te uniformeren dat een ongezonde concurrentie bij het aantrekken van buitenlandse investeringen onmogelijk wordt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat op de Buitengewone Europese Raad over Werkgelegenheid te Luxemburg (21-22 november 1997) geen beslissingen werden genomen die voor alle lidstaten bindende verplichtingen inhouden. Uit de conclusies van het voorzitterschap van de Raad blijkt dat de ministers de rol van de EU inzake bestrijding van de werkloosheid hebben beperkt tot het vaststellen van richtsnoeren die de werkgelegenheid bevorderen. Aan de lidstaten wordt de taak opgedragen op basis van deze richtsnoeren nationale actieplannen op te stellen. Elk jaar zullen de lidstaten aan de Commissie en de Raad van Ministers verslag uitbrengen over de resultaten van hun beleid en zullen zij een aangepast nieuw actieplan voordragen.

De Commissie oefent toezicht uit op het beleid van de lidstaten, o.a. om te voorkomen dat maatregelen worden getroffen die in strijd zijn met het principe van de vrije mededinging. De lidstaten mogen bijvoorbeeld niet met overheidssubsidies nieuwe industriële activiteiten aanmoedigen als dat zou leiden tot een oneerlijke concurrentie met gelijkaardige bedrijven in andere lidstaten. De Commissie brengt jaarlijks verslag uit over de samenhang tussen de economische richtsnoeren en het toezicht op het werkgelegenheidsbeleid[3]. In de richtsnoeren voor 1998 wordt verwezen naar de mogelijkheid om maatregelen te treffen om het aanbod aan arbeid te verminderen. In het sociaal overleg kunnen overeenkomsten worden gesloten over de vermindering van het aantal werkdagen, arbeidstijdverkorting, beperking van overuren, loopbaanonderbreking en uitbreiding van deeltijdarbeid en formules van levenslang leren. Of vertegenwoordigers van de ondernemingen bij de onderhandelingen zullen warmlopen voor dergelijke maatregelen is zeer de vraag. Zelfs als de overheid de ondernemers gedeeltelijk vergoedt voor het verlies dat ze lijden, bijvoorbeeld door een kortere werkweek met behoud van loon, is dit voor de meeste bedrijfsleiders geen aantrekkelijk voorstel. Vervanging van goed geoefende werkkrachten door nieuwelingen leidt tot opleidingskosten en een lagere gemiddelde productiviteit. Daarenboven zullen dergelijke overheidssubsidies steeds beperkt moeten blijven, want paragraaf 27 van de richtsnoeren voorziet dat dergelijke subsidies in geen geval de mededinging mogen verstoren[4].

Dat het na de verkiezingsoverwinning van de Duitse sociaal-democraten mogelijk zal worden in alle Europese landen met een hoge werkloosheid naar het Franse en Italiaanse voorbeeld een maximale werkweek van 35 uur in te voeren, is weinig waarschijnlijk. Blair heeft al moeite genoeg om de Britse ondernemers ervan te overtuigen dat ze de maximale werkweek van 48 uur, die voorzien is in het door zijn regering onderschreven sociaal handvest van de EU, moeten eerbiedigen. Hij kan ze onmogelijk ineens een maximale werkweek van 35 uur opleggen. Trouwens, niet alleen de Britse, maar ook de Spaanse en Portugese regering zijn niet voor zo'n beperking gewonnen. Zij wensen door hun lagere lonen en langere werkweek immers zoveel mogelijk buitenlandse investeringen aan te trekken.

Zolang de Engelsen in eigen land moeite hebben met de 48-urenweek, is de kans op navolging van de Franse en Italiaanse 35-urenweek elders in Europa klein.

De eenparigheid vereist voor beslissingen van in hoofdzaak fiscale aard bemoeilijkt de overgang naar een meer sociaal-democratisch beleid op fiscaal gebied. De draagkracht van dit artikel wordt nog versterkt door artikel 93, dat voorziet dat de Raad op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité met eenparigheid van stemmen de bepalingen vaststelt die betrekking hebben op de harmonisering van de wetgevingen inzake de omzetbelasting, de accijnsrechten en de

andere indirecte belastingen, voor zover deze harmonisering noodzakelijk is voor de instellingen en de werking van de interne markt binnen een in het verdrag bepaalde termijn[5].

Dit artikel bemoeilijkt de harmonisering van de indirecte belastingen en accijnsrechten en maakt het voor een staatje als het Groot-Hertogdom Luxemburg mogelijk kopers aan te trekken door het heffen van lagere accijnsrechten op benzine en sigaretten. Bovendien wordt ontduiking van belasting op inkomsten uit interesten vergemakkelijkt door de verschillende regelingen in de diverse lidstaten. Een verlaging van de sociale lasten op arbeid gefinancierd door een hogere opbrengst van de belasting op deze interesten zou een uniformering van de voorheffing vereisen.

Of dit haalbaar is blijft onzeker. De Europese Commissaris voor Financiën Mario Monti stelt de lidstaten voor de keuze. Ofwel passen ze een voorheffing toe van 20% op alle opbrengsten van spaartegoeden van niet-ingezetenen, ofwel verplichten ze hun banken tot aangifte van de uitbetaalde interesten aan de belanghebbende lidstaat. In de Raad van Ministers botst Monti's voorstel op verzet van de Luxemburgers en de Britten. De Nederlanders dringen aan op de veralgemening van de bekendmaking door de bank die de interesten uitbetaalt aan de fiscus van het land van diegene die de interesten optrekt. Dit zou neerkomen op een opheffing van het bankgeheim. Dat de Luxemburgers daar niets van willen weten, is dus geen verrassing. De Britse socialistische minister van financiën Gordon Brown van zijn kant kwam op tegen een uniforme heffing op inkomsten uit kapitaal. Groot-Brittannië haalt veel voordeel uit de activiteiten van de City en Brown vreest dat een heffing op de inkomsten uit de aldaar uitgegeven effecten een delocalisatie op gang zal brengen van de uitgiften van obligaties naar financiële centra buiten de Europese Unie.

Ook voorstellen tot financiering van een verlaging van de sociale lasten met behulp van hogere milieutaksen botsen op weerstand. Van de reeds lang besproken Europese CO_2-heffing is nog niets terechtgekomen[6]. De autofabrikanten en de vertegenwoordigers van de zware industrieën (vooral de staalnijverheid) lobbyen tegen een energietaks die hun kosten zou verhogen en/of hun afzet verlagen. In die omstandigheden is een verlaging van de sociale lasten zonder afbouw van de sociale zekerheid bijna onmogelijk. De overheid kan haar financiële tussenkomst immers niet substantieel verhogen als ze het overheidsdeficit overeenkomstig het verdrag van Maastricht onder de 3% van het BNP wil houden.

Sommige sociaal-democraten pleiten voor een keynesiaans beleid, waarbij de vraag naar arbeid zou uitgebreid worden door hogere overheidsuitgaven. Daarvoor zou men moeten afwijken van de strenge normen inzake fiscaal en monetair beleid voorzien in het verdrag van Maastricht. Daar willen de financiële experten, met de voorzitter van de Europese Centrale Bank Wim Duisenberg op kop, dan weer niet van horen. Ze vrezen een speculatiegolf tegen de euro, als sommige landen ter financiering van een hoog deficit grote kredieten zouden opnemen bij de banken. Op de manier zouden zij de geldcreatie sterk verhogen en de speculanten op de wisselmarkten zouden dit als een voorbode beschouwen van felle prijsstijgingen, die een devaluatie van de euro onvermijdelijk maken. Ze zouden dan op termijn grote bedragen aan euro's tegen dollars verkopen en de wisselreserves van de ECB zo uitputten dat een devaluatie van de euro effectief onvermijdelijk wordt. Bovendien zou het geschokt vertrouwen in de waardevastheid van de euro het tijdens de volgende jaren noodzakelijk maken hogere rentevoeten toe te passen om een afvloei van kapitaal naar het buitenland tegen te gaan. Op die manier zou een keynesiaans beleid, zo beweren de aanhangers van een hardemuntpolitiek, uiteindelijk meer nadelige dan voordelige effecten hebben.

Men kan tegen deze redenering inbrengen dat het huidige inflatiepeil zeer laag is. Dankzij het toenemende productievermogen van de bedrijven door de snelle technologische vooruitgang overtreft het aanbod regelmatig de vraag, waardoor het gevaar voor inflatie zelfs bij een uitbreiding van de geldomloop gering blijft. De autonomie van de Europese centrale bank, die volgens de voorschriften van

Maastricht moet instaan voor de waardevastheid van de nieuwe munt, maakt het evenwel moeilijk om op korte termijn het restrictief monetair en fiscaal beleid om te buigen.

Of het mededingingsbeleid van de EU de werkgelegenheid bevordert of integendeel verlaagt is een betwiste materie. In het 27ste Verslag over het Europese Mededingingsbeleid (1997) betoogt Europees Commissaris voor de mededinging Karel Van Miert dat de vorming van monopolies en oligopolies moet worden tegengegaan. De leiding van de betrokken bedrijven is dan geneigd een gemakkelijkheidspolitiek te voeren. De vrije mededinging daarentegen dwingt de bedrijven een grotere efficiëntie na te streven. Daardoor dringen ze gemakkelijker door op de buitenlandse markten en dat leidt op zijn beurt tot een stijging van hun productie, hetgeen een gunstige weerslag heeft op de tewerkstelling[7]. Deze visie sluit nauw aan bij de stellingen die verdedigd worden door de Amerikaanse economist Michael R. Porter in zijn befaamde boek *The Competitive Advantages of Nations* (1990). Volgens Porter verwerven naties een leidende positie op de internationale markten voor industriële producten als ze een omgeving scheppen waarin meerdere firma's met elkaar concurreren en hierbij efficiënte strategieën ontwikkelen[8].

Dat de leidende kringen van de EU overtuigd zijn van de relevantie van Porters theorie blijkt uit de conclusies van de Buitengewone Europese Raad te Luxemburg. Inzake onderzoek en innovatie wordt gesteld dat de overheid werkgelegenheid schept door de verspreiding van innovaties en de overdracht van nieuwe technologieën naar het midden- en kleinbedrijf aan te moedigen. De Europese investeringsbank zal een speciaal loket openen voor instrumenten die bijdragen tot de financiering van KMO's die hoogwaardige technologie gebruiken en sterk groeien[9]. Het ideale economische bestel zou dus steunen op KMO's die met elkaar concurreren. Hun hoge efficiëntie zou de grote bedrijven ertoe aanzetten bepaalde producties in onderaanneming aan deze KMO's toe te vertrouwen.

Deze visie is een uiting van de idealen van de christen-democraten, die in 1997 met het zwaargewicht Kohl, gesteund door politici als Prodi van Italië en Aznar van Spanje, in de Raad van Ministers over een overwicht beschikten. Volgens de vakbonden hebben vele KMO's lagere kostprijzen dan de grote bedrijven, niet omdat ze een hogere efficiëntie bereiken, maar omdat ze lagere lonen betalen. Daarenboven zijn het de grote bedrijven die over de nodige laboratoria en proefstations beschikken om technologische innovaties te realiseren. Het Europees commissariaat houdt daar rekening mee, in zoverre het regelmatig toestaat dat bekende firma's die in een oligopolische markt opereren gezamenlijk een dochtermaatschappij oprichten om een nieuw product voort te brengen en te commercialiseren. Een dergelijke operatie beperkt de vrije mededinging voor het betrokken product, maar wordt aanvaard omdat ze bijdraagt tot de economische vooruitgang.

Of het Europese concurrentiebeleid de werkgelegenheid nu stimuleert, dan wel afremt, is geen uitgemaakte zaak.

Ook inzake overheidssubsidies wordt de soep niet zo heet gegeten als ze wordt opgediend. De leden 2 en 3 van artikel 87 van het Verdrag van Rome voorzien meerdere gevallen waarin de Commissie een dergelijke steun mag goedkeuren. Als bv. een bedrijf in moeilijkheden is geraakt en een reorganisatie en/of modernisering zich opdringt, mag de overheid van het land waar de betrokken onderneming is gevestigd, tussenkomen in de kosten van de omschakeling. Ook voor de industriële ontwikkeling in achtergebleven gebieden of voor oude industriestreken wordt aanvaard dat staatssteun noodzakelijk is. De commissie verzet zich evenwel tegen bevoordeling van bedrijven die vooral voor het buitenland werken. Ze tekende o.m. verzet aan tegen de Maribel 2-operatie, waarbij de Belgische staat aan bedrijven die hoofdzakelijk voor het buitenland werkten, toestond lagere sociale bijdragen te betalen. De Commissie

treedt ook op tegen voorrechten en voordelen die door een lidstaat worden toegekend aan overheidsbedrijven die commerciële diensten verstrekken. Volgens Van Miert is het verantwoord te streven naar een doorbreken van de monopolies van overheidsdiensten in de energie-, vervoers- en telecommunicatiesector. Dit leidt tot een daling van de tarieven en verhoogt dus het concurrentievermogen van de ondernemingen die regelmatig op deze diensten een beroep doen.

Bij de vakbonden is daar veel verzet tegen gerezen. Ze wijzen erop dat overheidsondernemingen de betrokken diensten ook verzekeren in dun bevolkte of weinig geïndustrialiseerde gewesten, waar het niet rendabel is. Privé-concurrenten beperken hun activiteit tot die gewesten waar ze winst kunnen realiseren. In de concurrentie met de privé-sector is de openbare dienst dus benadeeld. Om tegemoet te komen aan dit bezwaar werd door het verdrag van Amsterdam een nieuw artikel 16 in het verdrag van Rome ingelast. Dit artikel bevestigt dat de openbare diensten moeten kunnen functioneren in omstandigheden waarin ze hun taken van algemeen belang kunnen vervullen[10]. Hoe dit evenwel kan verzoend worden met het opheffen van het monopolie van de overheidsdiensten is niet erg duidelijk. Overheidsdiensten die niet over een monopolie beschikken - zoals de spoorwegen die geen monopolie hebben inzake vervoer - zijn ertoe geneigd hun concurrentiepositie te verstevigen door hun dienstverlening in te krimpen waar ze niet winstgevend is.

Een doorbraak in de internationale discussie over sociale clausules zou én de arbeidsvoorwaarden in de derde wereld én de werkgelegenheid in Europa erop vooruit kunnen helpen.

Merken we op dat het handhaven van het principe van de vrije concurrentie dikwijls de delocalisatie van bedrijven naar lageloonlanden in de hand werkt. Grote ondernemingen in de sector van het elektrisch en elektronisch materieel - Philips en Siemens bijvoorbeeld - die door de felle concurrentie verlies leden, zijn weer winstgevend geworden door hun arbeidsintensieve producties te verplaatsen naar lageloonlanden als Thailand, Maleisië en Indonesië. Natuurlijk kan men dit nadelig gevolg van de concurrentie tegengaan door hogere rechten te heffen op de import uit die landen. Dit is in de meeste gevallen evenwel in strijd met de verbintenissen aangegaan in het kader van de WHO inzake liberalisering van de handel.

Internationale hinderpalen

In tegenstelling met wat veelal wordt voorgehouden, verwekte de crisis in Azië geen daling van de directe investeringen in de betrokken staten. Volgens de Unctad (United Nations Conference for Trade and Development) bleven in 1997 de directe investeringen in de vijf Aziatische landen die het ergst door de crisis werden getroffen, op hetzelfde peil als in 1996. De waardevermindering van de munten van die landen en de economische crisis leidden er tot een daling van de prijzen in dollar van immobiliën en arbeid. De multinationale ondernemingen hadden er alle belang bij de productie van hun filialen in die landen uit te breiden. Bedrijven die door overmatige buitenlandse schulden in moeilijkheden raakten, vonden in de regel gretige buitenlandse kopers, waardoor van de globale invoer aan kapitaal ondanks de crisis op peil bleef[11].

Door de daling van de levensstandaard van de inheemse bevolking gingen de bedrijven zich wel in toenemende mate richten op uitvoer naar de Verenigde Staten en Europa. Door hun lage uitvoerprijzen maken ze het voortbestaan van arbeidsintensieve bedrijven in bedrijfstakken als textiel en kleding, schoeisel, montage van electrische apparatuur in de geïndustrialiseerde landen bijna onmogelijk. De vakbonden in de geïndustrialiseerde wereld eisen sociale antidumpingrechten om de invoer uit zulke landen af te remmen. Dergelijke rechten zouden geheven worden op producten afkomstig uit landen waar ingevolge

een gebrek aan vrijheid van vereniging en het gedogen van sociale wantoestanden (overmatig lange werkuren, vrouwen- en kinderarbeid) de loonkosten zeer laag zijn.

Op de bijeenkomst van de WHO te Singapore (december 1996) stelde president Clinton voor in de statuten van deze instelling de mogelijkheid van sociale clausules te voorzien. Dit lokte zoveel verzet uit van de vertegenwoordigers van de ontwikkelingslanden dat het Amerikaans voorstel niet eens werd besproken. Clinton bevond zich in een te zwakke positie om zijn wil door te drukken, want in het Congres en de Senaat hebben de Republikeinen een meerderheid en die zijn er in de regel niet toe geneigd maatregelen goed te keuren die de belangen van de grote Amerikaanse corporaties schaden[12]. Europees Commissaris voor buitenlandse betrekkingen Leon Brittan is een overtuigd voorstander van de internationale vrijhandel en dus een tegenstander van sociale antidumpingrechten. Zelfs als hij onder druk van de sociaal-democraten zijn houding wijzigt, is het niet zeker dat een actie vanuit de EU op gang komt om het heffen van dergelijke rechten in het kader van de WHO mogelijk te maken. De Britse premier Blair heeft verklaard dat de WHO zich niet moet bekommeren om de arbeidsvoorwaarden in ontwikkelingslanden. Naar zijn zeggen behoort dit tot het werkgebied van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). De IAO beschikt evenwel over weinig drukkingsmiddelen om haar beslissingen door de lidstaten te doen uitvoeren. Hiermede raken we aan de voornaamste hinderpaal voor een links beleid in het kader van de EU, namelijk het gebrek aan eensgezindheid bij de sociaal-democratische partijen van de diverse lidstaten.

Onenigheid bij de Europese linkerzijde

Bij de Europese sociaal-democraten kan men twee richtingen onderscheiden. De "Blairisten" wensen een beleid te voeren gericht op samenwerking met de grote bedrijven. De "marxisten" staan wantrouwig tegenover de multinationale ondernemingen en willen hun economische macht beperken door verregaande overheidstussenkomst. De tegenstelling tussen beide strekkingen kwam tot uiting tijdens de redevoering op 24 maart 1998 van Tony Blair voor de Franse Assemblée. Blair kwam op voor een beleid gericht op de verbetering van het onderwijs, het bevorderen van de technologische vooruitgang en het perfectioneren van de infrastructuur, allemaal maatregelen om de belangen van de ondernemingen te dienen. De staat moet overregulering vermijden en een klimaat scheppen dat bevorderlijk is voor de oprichting van nieuwe bedrijven. Blair is tegenstander van een expansief fiscaal en monetair beleid, omdat het naar zijn mening leidt tot hogere rentevoeten en dus het privé-initiatief ontmoedigt. Aangezien hij verregaande overheidscontrole op de ondernemingen afkeurt, ziet hij niet de noodzaak in van een uitbreiding van de bevoegdheden van de EU-administratie. De Franse premier Lionel Jospin antwoordde dat er een onderscheid moet gemaakt worden tussen een liberaal beleid gericht op de belangen van de bedrijven en een sociaal-democratisch beleid, dat vooral tot doel heeft een toename van de ongelijkheid te beletten.

De sociaal-democratische partijen van de Scandinavische landen zijn geneigd het "Blairisme" te ondersteunen. De Denen wensen zoals de Britten geen uitbreiding van de bevoegdheden van Brussel. De Zweedse sociaal-democraten hebben ervaren dat een hoge belastingdruk en gulle sociale vergoedingen leiden tot delocalisatie van bedrijven, een groot deficit op de begroting en herhaalde devaluaties van de munt. In 1994 startte de Zweedse sociaal-democratische minderheidsregering met een consolidatieprogramma om het overheidsdeficit, dat toen 10,3% van het BBP bedroeg, tegen 1998 volledig weg te werken. Ze wenst niet terug te vallen in de fouten van het verleden en is gekant tegen een expansief fiscaal en monetair beleid en de overdracht van bevoegdheden naar Brussel.

De Nederlandse en Belgische sociaal-democratische partijen steunen in de regel alle voorstellen om het democratische karakter van de besluitvorming in de EU te versterken (o.m. door opheffing van de eenparigheidsvereisten en een uitbreiding van de bevoegdhe-

den van het Europees Parlement). Ze nemen evenwel een voorzichtige houding aan ten opzichte van maatregelen (zoals de verplichte invoering van de 35-urenweek) die delocalisatie in de hand zouden kunnen werken.

De socialistische en sociaal-democratische partijen van de zuidelijke lidstaten zijn in de regel voorstander van een expansief fiscaal en monetair beleid en van een uitbreiding van de bevoegdheden en financiële mogelijkheden van de EU. Deze lidstaten ontvingen veel financiële hulp uit het Europese Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) en de andere structuurfondsen. Ze wensen dat deze hulp, die hun toelaat het welvaartsniveau van hun bevolking te verhogen, zou behouden blijven. De Franse socialisten willen de voorstellen die destijds door Jacques Delors gedaan zijn om door communautaire investeringen in de infrastructuur de werkgelegenheid uit te breiden, opnieuw ter tafel leggen. Het is de Franse regering die aandrong op het houden van de buitengewone Europese Raad over de Werkgelegenheid te Luxemburg in november 1997.

Na zijn verkiezingsoverwinning was Schröder verplicht de voorzitter van de SPD, Oskar Lafontaine, in zijn kabinet op te nemen als minister van financiën. Schröder en Lafontaine waren het niet eens over het beleid dat gevoerd moet worden om de hoge werkloosheid (meer dan 11% van de actieve bevolking) te bestrijden. Schröder hoopte de ondernemers ertoe aan te zetten meer arbeidskrachten aan te werven door de sociale lasten en de belastingen van de bedrijven te verlagen. Lafontaine daarentegen was voorstander van een expansief fiscaal en monetair beleid en een verhoging van de lonen om de vraag naar goederen uit te breiden. Hij beging de vergissing de Europese Centrale Bank (ECB) aan te vallen, omdat ze weigerde de rentevoet te verlagen om de vraag naar investerings- en consumptiegoederen aan te wakkeren. De aanval van Lafontaine lokte een felle reactie uit van Wim Duisenberg, gouverneur van de ECB. Hij wees op de bevoegdheid van zijn instelling om overeenkomstig het Verdrag van Maastricht de stabiliteit van de munt te verdedigen. De uitspraken van Lafontaine lokten een daling uit van de wisselkoers van de euro ten opzichte van de dollar. De tegenstanders van een expansief fiscaal en monetair beleid voerden dit aan als bewijs dat zo'n beleid zou leiden tot inflatie en hogere rentevoeten. Lafontaine vond voor zijn plannen weinig steun bij zijn collega's van de andere lidstaten. Daarom nam hij ontslag als minister van financiën en als voorzitter van de SPD.

Schröder kreeg op die manier de handen vrij om in samenwerking met Blair in de Europese Unie een beleid voor te dragen dat gericht is op de verlaging van de Europese uitgaven. Een gemakkelijke opdracht was dat niet, want Schröder kreeg af te rekenen met het verzet van de landbouworganisaties, die de gulle Europese prijs- en subsidiepolitiek i.v.m. de landbouw wilden behouden, en met weerstand van landen als Portugal en Spanje tegen een verlaging van de Europese uitgaven voor het Cohesiefonds.

Op de marathonzitting in Berlijn eind maart 1999 slaagde Schröder erin voor de periode van 2000 tot 2006 een begroting te doen goedkeuren die zal leiden tot een daling van de globale uitgaven van de Unie van 1,15% van het BBP van alle lidstaten tot 0,97%. Om dit doel te bereiken zullen de gegarandeerde landbouwprijzen voor granen, melk en vlees worden verlaagd en de sommen voor het Convergentiefonds van de zuidelijke lidstaten en Ierland worden verminderd. Om de toetreding van de Oost-Europese landen tot de EU voor te bereiden zal aan deze landen een subsidie van 3,12 miljard euro per jaar worden uitgekeerd. Hun toetreding wordt echter verscho-

Lafontaine kwam frontaal in botsing met ECB-gouverneur Duisenberg. Maar ook in eigen rangen kon hij niet iedereen overtuigen van het heil van een expansief fiscaal en monetair beleid.

ven naar 2005 of later, omdat de EU de financiële lasten die verbonden zijn aan de uitbreiding van het landbouwbeleid en van het subsidiebeleid in het kader van de Structuur- en Convergentiefondsen nu nog niet op zich kan nemen.

Het besparingsbeleid zal toelaten de bijdrage van Duitsland, Nederland, Zweden en Oostenrijk te verminderen, en dit zonder een sterke verhoging van de bijdrage van Groot-Brittannië. Het land geniet sedert 1984 van een uitzonderlijke reductie van zijn bijdrage, en Blair wou niet horen van het opheffen van dit voordeel. De andere lidstaten, waaronder België, zullen waarschijnlijk iets meer moeten betalen. Hoeveel elke lidstaat uiteindelijk in 2006 zal afdragen kan nu niet bepaald worden, want dat zal gedeeltelijk afhangen van de evolutie van zijn BBP. Tot op heden werd de bijdrage van elke staat namelijk berekend op basis van zijn inkomsten aan btw, maar vanaf 2004 zal deze bijdrage voor de helft vervangen worden door een bedrag berekend op basis van het BBP. De hele regeling is waarschijnlijk niet van aard de evolutie naar een meer sociaal-democratische maatschappij in de hand te werken. Alleen indien de lidstaten de bedragen die ze minder moeten betalen zouden gebruiken voor sociale doeleinden, zou dit het geval zijn. Er bestaat evenwel geen waarborg dat dit zal gebeuren.

De Britten zijn erg ingenomen met de regeling. Zoals een Brits diplomaat op de top van Berlijn verklaarde, "Minder Europa doet de Britten glimlachen". In het Europees Parlement denkt men daar anders over. De parlementsleden dwongen Jacques Santer niet alleen tot aftreden om een einde te maken aan de aangeklaagde misbruiken. Ze wilden ook bewijzen dat ze als controleurs van de Commissie een nuttige functie vervullen. Ze aanvaarden niet dat de bevoegdheden van de EU worden ingekrompen door een besparingsbeleid. In de budgetcommissie van het Europees Parlement werd het voorstel van begroting voor 2000 tot 2006 verworpen met een meerderheid van 15 stemmen tegen 3 en 2 onthoudingen. Opvallend is dat alle Duitse parlementsleden in de commissie tegen het voorstel stemden. Blijkbaar heeft Schröder de SPD niet volledig in de hand. In april of mei zal de plenaire vergadering van het Parlement de stelling van de budgetcommissie bijtreden of verwerpen. In het laatstgenoemde geval moet er opnieuw onderhandeld worden.

De eenparigheidsregel staat een Europees werkgelegenheidsbeleid in de weg. Het zou een goede zaak zijn als deze regel n.a.v. de nakende uitbreiding van de Unie eindelijk zou worden afgeschaft.

Ondertussen hebben de socialistische partijen van de verschillende lidstaten samen een nieuw tewerkstellingsplan ontworpen. Dit wordt voorgelegd aan het Economisch en Financieel Comité, waarin naast de vertegenwoordigers van de centrale banken en van de Ministers van Financiën ook Wim Duisenberg zetelt. Na advies van dit comité wordt het voorstel overgemaakt aan Ecofin, de Raad van Ministers van Financiën. Als alles naar wens verloopt, valt de eindbeslissing op de Ministerraad in Keulen van juni 1999. Het plan zal worden uitgewerkt tijdens het voorzitterschap van de Portugese eerste minister Guterres, die als socialist het initiatief nam voor het opstellen van het plan.

Ondertussen zal ook de opvolging van de Europese commissarissen, die collectief ontslag hebben genomen, worden geregeld. Op de top van Berlijn was er een akkoord om de gewezen Italiaanse eerste minister Romani Prodi aan te stellen tot opvolger van Jacques Santer. Prodi zal contact opnemen met de regeringshoofden van de lidstaten. Zij moeten enkele kandidaten voordragen voor de functie van commissaris. Hieruit mag hij er dan telkens één (voor de grote staten twee) kiezen. Het huidige Parlement moet de aanstelling van Prodi als hoofd van de Commissie goedkeuren. De goedkeuring van de aanstelling van de andere commissarissen zal slechts geschieden na de verkiezingen van juni 1999

door het nieuwe Europese parlement.

Prodi wenst met de ministers van de lidstaten te onderhandelen over zijn toekomstige bevoegdheden. Waarschijnlijk zullen zij het ermee eens zijn de Commissie ruime bevoegdheden toe te kennen inzake het afsluiten van internationale handelsverdragen, het mededingingsbeleid en de Europese subsidie- en landbouwpolitiek, maar zullen zij er minder happig op zijn om inzake fiscaal en sociaal beleid en inzake milieubeleid nieuwe bevoegdheden aan de Commissie over te dragen. In hoeverre dit een hinderpaal kan vormen voor het tot stand komen van een gemeenschappelijk werkgelegenheidsbeleid zal de toekomst moeten uitwijzen.

Er zal ook moeten worden nagedacht over de aanpassing van de organen van de EU aan de stelselmatige uitbreiding van het aantal lidstaten. Het behoud van de eenparigheidsregel voor belangrijke beslissingen in een Ministerraad met 21 leden (de 15 huidige plus de 6 toekomstige lidstaten) is niet wenselijk. Het gevaar wordt te groot dat één van de deelnemers zich hardnekkig blijft verzetten tegen een voorstel van de andere leden om voor zijn land een voordelige regeling af te dwingen. Zo blokkeerde de Spaanse premier Aznar op de vergadering van de Ministerraad in Berlijn door zijn veto een beslissing tot 5u30 's morgens. Pas nadat in het Cohesiefonds een hoger bedrag voorzien werd voor Spanje, keurde hij het globale voorstel goed.

Het is ook niet wenselijk het aantal commissieleden verder uit te breiden, zodat elke lidstaat er minstens één kan aanduiden. Nu reeds zijn er 20 commissieleden en men kan de bevoegdheden niet tot in het oneindige verdelen zonder de samenwerking te bemoeilijken.

De regeringshoofden van de lidstaten hebben de neiging al deze problemen voor zich uit te schuiven. Door de toetreding van de nieuwe lidstaten uit te stellen geven ze zich meer tijd om de nodige aanpassingen uit te voeren. De Europese Commissie zal onder Prodi een mandaat krijgen van vijf en een half jaar. Ze zal m.a.w. pas in 2005 moeten aftreden. Ondertussen zal er waarschijnlijk reeds volgend jaar een constitutionele conferentie worden gehouden om de statuten van de EU zo te wijzigen dat voor deze problemen een oplossing wordt gevonden. Of dit ook zal leiden tot een opheffing van de zo hinderlijke eenparigheidsregel blijft echter onzeker.

Conclusie

Of een evolutie naar een meer sociaal gericht Europa mogelijk wordt, zal in de eerste plaats afhangen van het al of niet opheffen van de eenparigheidsregel voor alle belangrijke beslissingen. Lafontaine had dat begrepen, en drong aan op een wijziging van de statuten van de EU met het oog op het elimineren van die belangrijke hinderpaal voor een harmonisering van de sociale en fiscale heffingen in de EU. Zonder die harmonisering zullen vele lidstaten ernaar streven zoveel mogelijk buitenlandse investeringen aan te trekken door gunstiger voorwaarden inzake sociale verplichtingen en fiscaliteit aan te bieden dan andere lidstaten. Ze zullen druk uitoefenen op de syndicale organisaties om de loonsverhogingen binnen enge grenzen te houden, om potentiële investeerders niet af te schrikken. Dit moet onvermijdelijk leiden tot een toenemende inkomensongelijkheid.

Zolang de eenparigheidsregel voor fiscale aangelegenheden blijft bestaan, kan men waarschijnlijk een kruis maken over uniforme belastingtarieven op inkomsten uit kapitalen. Ontduiking van deze belastingen blijft dan steeds mogelijk, met als gevolg dat een verlaging van de sociale lasten op arbeid niet kan worden gefinancierd met een hogere opbrengst van de belastingen op kapitaalinkomsten. In de concurrentiestrijd tussen de lidstaten om buitenlandse investeringen aan te trekken zijn de regeringen er dan toe geneigd de verlaging van de sociale lasten te financieren door een afbouw van delen van de sociale zekerheid.

Of met die eenparigheidsregel komaf kan worden gemaakt, zullen wij evenwel ten vroegste volgend jaar vernemen. Ondertussen is voor de Europese socialisten alle hoop gevestigd op de realisatie van het nieuwe tewerkstellingsbeleid dat door de Europese Socialistische Partij werd ontworpen.

1/ Europese Unie, *Geconsolideerde Versies van het Verdrag betreffende de Europese Unie en van het Verdrag betreffende de oprichting van de Europese Gemeenschap*, Luxemburg, 1997, blz. 117-118 en 126.

2/ *Ibidem*, blz. 102.

3/ *Conclusies van het Voorzitterschap*, Europese Raad over Werkgelegenheid, Luxemburg, 20-21 november 1997, blz. 6-7.

4/ Voorwoord van K. Van Miert, *Het Europese Mededingingsbeleid, 27ste Verslag over het Mededingingsbeleid*, Europese Commissie, Luxemburg, 1997, blz. 4.

5/ Europese Unie, *Geconsolideerde Versies..., op cit.* Blz. 75.

6/ A. Van Lancker, De Luxemburgse wijn was geen grand cru, *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, december 1997, p. 35.

7/ Voorwoord K. Van Miert, *Het Europese Mededingingsbeleid, op, cit.*, blz. 4.

8/ M. Porter, *The Competitive Advantage of Nations*, The Macmillan Press, Ltd, London en Basingstoke, 1990, blz. 67-68.

9/ Conclusies van het voorzitterschap, *op. cit.*, blz. 11-13.

10/ Europese Commissie, 27ste Verslag, *op. cit.*, blz. 13.
Europese Unie, *Geconsolideerde Versies, op. cit.*, blz. 47-48.

11/ Aziatische Crisis remt Opmars van buitenlandse Investeringen niet af, *Persoverzicht van de Nationale Bank van België*, 12 november 1998, Buitenland, blz. 1.

12/ De aangehaalde feiten zijn ontleend aan artikelen in internationale dagbladen als *The Financial Times, Le Monde, El Pais, Die Frankfurter Allgemeine Zeitung* en het tijdschrift *The Economist*.

Ik dank Anne Van Lancker en Freddy Willockx, Europese Parlementsleden, Bernard Tuyttens, lid van het secretariaat van de Europese Socialistische Partij, en Youri Devuyst, kabinetslid van gewezen Europees Commissaris Karel Van Miert voor de verstrekte informatie. Anne Van Lancker was zo vriendelijk een voorlopige tekst na te lezen. Ook daarvoor dank ik haar hartelijk.